

רק על עצמי/ רחל

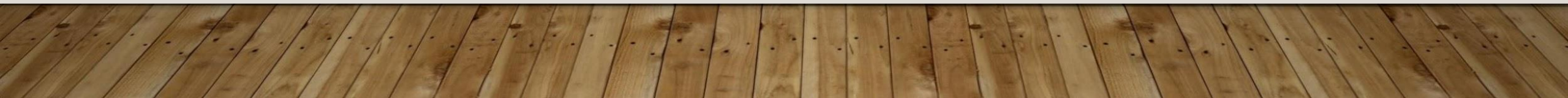

המצגת הוכנה ע"י מירה צ'שור

← קבר רחל בכינרת

רק על עצמי

❖ חשבי: מה את מסיקה מכותרת השיר?

רַק עַל עֲצָמַי / רחל

**רַק עַל עֲצָמַי לְסִפּוּר יַדְעֵתִי.
צַר עוֹלָמִי כְּעוֹלָם נִמְלָה,
גַּם מִשְׁאֵי עֲמֻסָּתִי כְּמוֹהָ
רַב וְכָבֵד מִכֵּתִפִּי הַדִּלָּה.**

**גַּם אֶת דֶּרֶכִּי – כְּדֶרֶכָּה אֶל צִמְרָת –
דֶּרֶךְ מַכְאוֹב וְדֶרֶךְ עָמָל,
יַד עֲנָקִים זְדוֹנָה וּבּוֹטְחֹת,
יַד מִתְבַּדְּחַת שְׁמָה לֹאֵל**

**כָּל אַרְחוֹתַי הִלִּיז וְהִדְמִיעַ
פָּחַד טָמִיר מִיַּד עֲנָקִים.
לָמָּה קָרָאתָם לִי, חוֹפֵי הַפֶּלֶא?
לָמָּה כָּזַבְתָּם, אֲוֵרוֹת רְחוּקִים**

רַק עַל עֲצָמַי לִסְפֹּר יִדְעֵתִי.
צַר עוֹלָמִי כְּעוֹלָם נִמְלָה,
גַּם מִשְׁאִי עִמָּסְתִּי כְּמוֹהָ
רַב וְכָבֵד מִכְתִּפִּי הַדִּלָּה.

גַּם אֶת דֶּרֶכִּי – כְּדֶרֶכָּה אֶל צִמְרָת –
דֶּרֶךְ מַכְאוֹב וְדֶרֶךְ עֵמֶל,
יָד עֲנָקִים זְדוֹנָה וּבּוֹטֶחֶת,
יָד מִתְבַּדֶּחֶת שָׁמָּה לֹאֵל.

❖ **חשבי:** בדימוי הדוברת לנמלה- מה המשותף להן?

רַק עַל עֲצָמִי לִסְפֹּר יִדְעֹתִי.
צַר עוֹלָמִי כְּעוֹלָם נִמְלָה,
גַּם מִשְׁאִי עֲמָסָתִי כְּמוֹהָ
רַב וְכָבֵד מִכֶּתֶף הַדֵּלָה. (בית א')

✓ "רַק עַל עֲצָמִי לִסְפֹּר יִדְעֹתִי." בית א' פותח בדברי הדוברת שיודעת לספר רק על עצמה, על עולמה הצר.

✓ "צַר עוֹלָמִי כְּעוֹלָם נִמְלָה," עולמן של הדוברת ושל הנמלה צר.

✓ "גַּם מִשְׁאִי עֲמָסָתִי כְּמוֹהָ / רַב וְכָבֵד מִכֶּתֶף הַדֵּלָה." המשותף להן גם המשא הכבד ששתיהן מעמיסות על עצמן, משא מעל לכוחן

גם את דרכי – כְּדִרְכָּה אֶל צִמְרָת –
דֶּרֶךְ מִכְאוֹב וְדֶרֶךְ עֵמֶל,
יַד עֲנָקִים זְדוֹנָה וּבּוֹטָחַת,
יַד מִתְבַּדַּחַת שְׁמָה לֹאֵל (= מבטלת). (בית ב')

✓ "גם את דרכי – כְּדִרְכָּה אֶל צִמְרָת – / דֶּרֶךְ מִכְאוֹב וְדֶרֶךְ עֵמֶל," דרכן של הדוברת ושל הנמלה אל הצמרת = המטרה מתוארת כדרך מכאוב, בעלת קשיים וייסורים, דרך עמל.

✓ "יַד עֲנָקִים זְדוֹנָה וּבּוֹטָחַת, / יַד מִתְבַּדַּחַת שְׁמָה לֹאֵל." הדוברת, כמו הנמלה, אינה מגיעה אל מטרתה משום שכוח עליון נסתר "יַד עֲנָקִים", איננו מאפשר להן להגיע את מטרתן. זהו כוח עליון נסתר שלא ניתן להתמודד איתו והוא חוסם את דרכה. "יַד עֲנָקִים" מתוארת בשיר כרשעית, זדונית ובעלת בטחון עצמי. "יַד עֲנָקִים" השולטת מלמעלה.

כָּל אֲרָחוּתִי (=דרכי) הֵלִיז (=עיקם, לעג) וְהִדְמִיעַ (=גרם לדמעות, לבכי)
פֶּחַד טָמִיר (=נסתר) מִיַּד עֲנָקִים.
לָמָּה קָרָאתָם לִי, חוֹפֵי הַפֶּלֶא?
לָמָּה כָּזַבְתָּם (=שיקרתם), אֲוֵרוֹת רְחוּקִים? (בית ג)

✓ הדוברת ממשיכה בתיאור דרכה בחיים מבלי להתייחס לדימוי הנמלה, אבל הבית הוא המשך בית ב'.

✓ הדוברת מתייחסת לאותה "יַד עֲנָקִים", לאותו גורל אכזר או כוח אחר שמנע ממנה להגשים את מטריתה, להגשים את עצמה.

✓ הפחד התמידי מאותה יד ענקים נסתרת, גורם לדרכיה להיות עקומות, נלעגות וגורם לבכי.

◆ חשבי: אילו רגשות נלווים לאי הגשמה עצמית? לשאיפות שלא מומשו?

כָּל אַרְחוּתִי (=דרכי) הִלִּיז (=עיקם, לעג) וְהִדְמִיעַ (=גרם לדמעות, לבכי)

פָּחַד טָמִיר (=נסתר) מִיַּד עֲנָקִים.

לְמָה קִרְאתֶם לִי, חוֹפֵי הַפֶּלֶא?

שאלות רטוריות

לְמָה קִזְבַּתֶּם (=שיקרתם), אֲזוֹת רְחוּקִים? (בית ג')

✓ האכזבה באה לידי ביטוי בשאלות הרטוריות שבסיום השיר: "חוֹפֵי הַפֶּלֶא", "אֲזוֹת רְחוּקִים" המביעים אושר, כיסופים שלפניהם הפעלים: "קִרְאתֶם" "קִזְבַּתֶּם" שמנפצים את האשליה.

✓ בשאלות הרטוריות מתבררת הסיבה לרגשות הסבל והמרירות.

חוֹפֵי הַפֶּלֶא הקוראים מרחוק מתגלים כמקסם שווא, ככזב.

החוף המופלא והאור מרחוק מושכים וסוחפים, אך גם מאכזבים ומכזבים (=משקרים), כי הדוברת לא מסוגלת להתגבר על אותו "פָּחַד טָמִיר מִיַּד עֲנָקִים." ולחרוג מתחום עולמה ה"צר" כעולם הנמלה.

ההבדל בין הדוברת לנמלה עפ"י סיום השיר:

- ✓ בסיום השיר ניכר ההבדל בין הנמלה לדוברת במהות שלהן ובמודעות שלהן כלפי העולם.
- ✓ עולם הנמלה צר, פיזי, ללא "אורות רְחוּקִים" וללא "חופי הַפֶּלֶא" והצמרת שלה ממשית = צריכה להגיע למקום מסוים.
- ✓ בבסיס עולמה של הדוברת מצויות תקוות, שאיפות, משאלות וכיסופים ולצמרת עולמה משמעות מטאפורית של פסגה חברתית-תרבותית.
- ✓ עולם הנמלה צר בגלל שאין המשכיות למקום תרבותי-חברתי, רוחני.
- ✓ עולם הדוברת צר כי היא מודעת לחוסר הקיים בעולמה ושואפת למלא אותו.
בסיום השיר מתברר שהמצב של הדוברת גרוע ממצב הנמלה כי הנמלה לא מודעת לקיום "חופי הַפֶּלֶא" ו"אורות רְחוּקִים", בעוד הדוברת מודעת ולכן אכזבתה כל כך קשה ואומללה.

סיכום המשותף וההבדל בין הדוברת לבין הנמלה :

המשותף בין הדוברת לנמלה:

✓ "צַר עוֹלָמִי כְּעוֹלָם נְמָלָה,"

✓ "גַּם מִשְׁאֵי עִמָּסְתִּי כְּמוֹהָ / רַב וְכִבֵּד מִכִּתְפֵי הַדֵּלָה."

✓ "דֶּרֶכִּי – כְּדֶרֶכָּהּ אֶל צִמְרָת – / דֶּרֶךְ מִכְאוֹב וְדֶרֶךְ עֵמֶל, / יָד עֲנָקִים זְדוֹנָה וּבּוֹטָחַת, / יָד מִתְבַּדַּחַת שְׁמָה לְאֵל."

ההבדל בין הדוברת לנמלה:

✓ "לְמָה קִרְאתֶם לִי, חוֹפֵי הַפֶּלֶא? / לְמָה כִּזְבַּתֶּם, אוֹרוֹת רְחוֹקִים?"

ועוד על הנמלה והנמלים....

✓ הנמלה מוכרת לנו מספר משלי: "לֶךְ-אֶל-נִמְלָה עֲצֵל; רְאֵה דֶרֶךְהָ וַחֲכָם" (ו, ו) כלומר תלמד מחריצות הנמלה, תעבד קשה כדי להגיע למה שאתה שואף.

✓ רחל כתבה את השיר ב-1930, שנה לפני מותה. באותה שנה פרסמה מאמר על הספר "חיי הנמלים" / מוריס מטרלינק. במאמר סוקרת רחל את האופן בו מתאר מטרלינק את חיי הנמלים ומתעכבת על פרט אחד משמעותי בעיניה:

"בשוב נמלה הביתה מדרך רחוקה, כשהיא עמוסה משא גדול ממנה פי שלושה ממהרות חברותיה לקראתה, מאכילות אותה, מוחות את האבק מעליה ומובילות אותה לקיטון (=תא קטן) שבו היא שוקעת בשינה עמוקה".

רחל מתייחסת למקום החברתי אותו היא רוצה להרגיש: המקום שדואג לך ואכפת לו ממך. את זה רחל לא חוותה בסוף חייה. בסוף חייה רחל חלתה בשחפת וגורשה מכינרת מחשש שתדביק אנשים אחרים. כשהיא חולה, עוברת רחל להתגורר בעליית גג ברח' בוגרשוב בתל-אביב. כל חבריה עזבו אותה והותירו אותה בבדידותה כיון שהם לא רצו להדבק, לכן לא באו עימה במגע. בשיר היא אומרת: "לְמָה קִרְאתֶם לִי, חוּפִי הַפֶּלֶא? / לְמָה קִזְבֶּתֶם, אֲוֵרוֹת רְחוּקִים?"

האזיני ללחנים בקישור הבא:

<https://www.youtube.com/watch?v=Zh5OlhPiNZQ> - לחן אלברט פיאמנטה, ביצוע דני גרנות

<https://www.youtube.com/watch?v=xuxNjW4mao4> - לחן יוסף מוסטקי ביצוע נחמה הנדל

❖ **חשבי:** מהו הלחן מתאים לתוכן השיר כפי שלמדנו אותו? הסבירי דעתך.

❖ **חשבי:** עפ"י המידע שרכשת מצפיה בסרטון "חדשות העבר" -

✓ מהי הצמרת של רחל אליה רצתה להגיע?

✓ מהי "יד הענקים"?

✓ מהם "חופי הפלא" ו"האורות הרחוקים"?

להעשרה על קורותיה של רחל, מומלץ מאוד לקרוא את ספרה של נאווה מקמל-עתיר "יד אחות".

לסיכום

רחל היתה אישה שאפתנית שניסתה לפלס לעצמה דרך "**אַל צְמֶרֶת**" וחלמה להגיע אל "**חופי הפּֿלא**" שקראו לה כביכול.

אבל הדרך כלפי מעלה נחסמה ע"י "**יַד עֲנָקִים**" ואילו "**חופי הפּֿלא**" התגלו כ"**אורות רְחוּקִים**" וכוזבים = ששיקרו וגרמו לאכזבתה.

היו שראו בשיר ביטוי לאכזבה של רחל מחייה בארץ ישראל. לפני שעלתה ארצה היו לרחל ציפיות וחלומות לרוב. כשהגיעה לארץ למדה להכיר את קשיי החיים בארץ גם במישור הפרטי, גם במישור החברתי, העבודה החקלאית, המחלה שבודדה אותה והרחיקה אותה מהכנרת שאהבה.

דמותה של רחל
על שטר 20 ש"ח

ניפגש בכיתה ל...

✓ השלמת דף עבודה שיעסוק באמצעים הספרותיים.

✓ שיח על רלוונטיות השיר לימינו ומסרים לחיים.

✓ העשרה: מה זה אומר להיות אישה כותבת שירה
(בעליה השנייה ואח"כ בעליה השלישית) בתרבות שאין מודל כזה?
איך רחל ממציאה לעצמה שפה שירית? (עפי הרצאה של ד"ר דנה אולמרט)

השיר "רק על עצמי"
בכתב ידה של רחל

